

DİN, DEVLET VE SİYASET İLİŞKİSİ ÜZEREİNE

Dr. Öğr. Üye. Murat AYGEN*

ÖZ

Dinin siyasetle hiç ilgisinin bulunmaması talebi gerçekçi olmayacaktır. Çünkü dinler ülkelerin sosyolojik bir parçasıdır ve siyasal meşruiyet konusunda etkilidirler. Gerçeklik olarak siyaset ile din, din ile siyaset bir şekilde ilgilidir ve tarihsel süreçte bu böyle olmuştur. Tarih boyunca üzerinde en fazla konuşulup tartışılan konulardan birisi Din–Devlet–Siyaset ilişkisidir. Gelişmekte olan toplumlarda din, siyaseti etkileyerek iktidarın oluşmasına yol açarken öte yandan siyasetçiler, dini kullanarak bunu toplumsal yaşamın bütününe yaymaktadırlar. Yönetimlerinin meşruiyetini dinden aldıklarını beyan etmektedirler. Ayrıca günümüzde küresel ve emperyalist güçler, çeşitli ülke ve toplumları kontrol edebilmek için dini de kullanmakta ve meşru yönetimlere karşı din ve mezhep savaşı çıkararak yönetimleri zor durumda bırakmaktadırlar. İslami devlet sistemi nasıldır, din bunu nasıl beyan ediyor, kanun ve yasalarının kaynağı nelerdir, yönetimlerin meşruiyeti neye dayandırılmalıdır, dinin devlet projesi var mıdır, varsa bu sistem günümüzde uygulanabilir mi gibi soruların cevabı hep tartışma konusu olmuştur.

İnsanın ferdi hayatının yanı sıra bir de toplumsal bir yaşantısı vardır. İnsan yaratılış itibarıyla toplumsal bir varlık olarak yaratıldığından yalnız yaşayamaz. İnsan iyi ve kötü, güzel ve çirkin birçok sıfatlarla donatılmış, sınırsız istek ve arzulara sahiptir. Her şeyin en iyisine sahip olma duygusu, makam hırsı, sınırsız özgürlük, dünya sevgisi ve bunların karşısında adaleti istemek, ilerlemek, medenileşmek, insanlara iyilikte bulunmak gibi her insanda var olan ve aynı zamanda birbiriyle çelişen istek ve arzuları vardır. Toplumun yaşaması, ilerlemesi ve fertlerin hak-hukuklarının korunması toplumda zulmün yok olup adaletin hâkim olması, korku ve kargaşanın yok olup huzur ve emniyetin hâkim olması, her ferdin toplumsal yaşantısının yanı sıra bireysel hayatının da korunabilmesi için bir takım kanun ve yasaya ve bunu uygulayacak bir devlete ihtiyaç olduğu inkâr edilemez bir gerçektir.

Anahtar Kelimeler: Din ve Siyaset, Devlet, Toplumsal Yaşam, Siyasal Meşruiyet

ABOUT RELATIONSHIP BETWEEN RELIGION, STATE AND POLITICS

ABSTRACT

It is not realistic that religion is not connected to politics. Religions are a sociological part of countries and are influential in political legitimacy. In history, religion and politics have always been intertwined. One of the most debated issues throughout history is the relationship between religion, state and politics. In developing societies, religion affects politics and leads to the formation of power. on the other hand, politicians use religion to spread their power to the whole of social life. They claim that they have taken the legitimacy of their government from religion. Today, global and imperialist powers use religion to control various countries and societies. they leave the government in a difficult situation by removing religious and sectarian wars against legitimate governments. How is the Islamic state system, how religion expresses it, what is the source of laws and laws, what should be the legitimacy of administrations, whether there is a state project of religion, and if this system is applicable today, the answers of such questions have always been the subject of discussion.

---

* Fırat Üniversitesi/İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi/Siyaset Bilimi Ve Kamu Yönetimi Bölümü, muraygen@yahoo.com, Orcid ID: 0000-0003-4021-9675

In addition to personal life, man also has a social life. Human beings cannot live alone because they are created as a social entity. Human beings are equipped with many adjectives like good and evil, beautiful and ugly. In addition, human beings have unlimited wishes and desires. The desire to have the best, ambition to authority, unlimited freedom, love for the world, and justice in the face of them, to advance, to become civilized, to be in favor of human beings, and to exist in every human being and at the same time have conflicting demands and desires. The survival, progression and protection of the rights of the society, the oppression of the society and the dominance of justice; is an undeniable fact.

Keywords: Religion and Politics, State, Social Life, Political Legitimacy

1.GİRİŞ

Kanun ve yasaları uygulayıp toplumu yönetmeye Siyaset; bu kanun ve yasaların icra makamı, kurumu ve mekanizmasına da devlet denir. Günümüzde insanın bir devlete ihtiyacı o kadar belirgin ve zaruridir. Din perspektifinden bakıldığında da devletin gerekliliğini doğuran nedenler bulunmaktadır. Toplumun idare edilip huzur ve emniyetinin sağlanması, bireylerin hukukunu koruyup toplumun ilerlemesini sağlamak için gerekli kanun ve yasaları çıkarıp düzenleyen ve bu kanun ve yasaları uygulamak için adil bir sistemin nasıl olması gerektiğini ve de bu sistemin icra makamında bulunacak şahsın, yani liderin özelliklerini beyan eden de siyasettir. Her insan, kendisinde var olan özelliklerle yetinmeyip diğerlerinin hakkını ayaklar altına alması, onların hakkını yemesi, çiğnemesi ve zulüm etmesi kaçınılmazdır. Dolayısıyla toplumda zulüm, haksızlık, kargaşa ve düzensizlik baş gösterirse bunu engelleyecek, düzeni sağlayacak, halkın mal ve can güvenliğini koruyacak bir otoriteye ihtiyaç vardır. Devlet bu otoritenin kendisidir.

Hz. Peygamber'in vefatından sonra yerine geçecek isim konusunda herhangi bir işaretle bulunmaması da devlet yönetimi ve siyaset açısından son derece önemlidir. Yani devletin başına geçecek isim konusundaki kararı tamamen müminlerin iradesine bırakmıştır. Eğer Peygamber kendisinden sonra gelecek isimle ilgili bir vasiyette bulunmuş olsaydı, belki de sultanlıkların ya da krallıkların önünü açmış olacaktı. Böyle bir yolu tercih etmemiştir. Çünkü İslam, bir krallık ve sultanlık rejimi değildir. Aslında dinle siyaset arasındaki problemler, dört halifeden sonraki yıllara kadar dayanmaktadır. Sahabe arasında daha o günlerde başlayan siyasi ayrılıklar ve çatışmalar zaman içinde giderek bir inanç haline getirildiği için din-siyaset ilişkisi hep bir sorun alanı oluşturmuştur. Genel ahlak ilkelerini belirleyen Kur'an ve Sünnet'te, siyasete ve yönetime ilişkin atıflar bulunmamakta, ancak olabilecekleri ve nelerin yapılması gerektiğini, çağın ve yüzyılın(Asrın) şartlarına göre belirlenmesini istemektedir. Günümüzde insanlar siyaseti günün ve çağın şartlarına ve ihtiyaçlarına göre yapmak durumundadırlar. Yani, başında buldukları toplumları Tanrı'dan alınan bir güçle değil, milletten alınan yetkiyle yönetmelidir. Nitekim dört halife dönemindeki yönetim anlayışı da böyle olmuştur. Halife ise, yeryüzünde Allah adına iş gören yönetici değil, Hz. Peygamber'in dünyevi otoritesini devam ettirecek, ümmet adına iş gören kimse olarak anlaşılmalıdır. Kabul etmeliyiz ki, Hz. Peygamber'in siyasi anlamda bize bıraktığı en önemli miras "ehliyet", "liyakat", "istişare", "emanet", "adalet" ve "hukuka riayeti" esas alan, yani ahlaki ve hukuki ilkelere dayalı bir yönetim modelidir.

Yapılması gereken din ile siyasal örgütlenmenin, siyasal tutumun ve asıl konumuz olan toplumsal bir kurum olan din ile siyaset örgütlenmesinin nasıl bir ilişki

içerisinde bulunduğunu ve belirli değerler temelinde nasıl bir ilişki içinde bulunması gerektiğinin incelenmesidir. Devletin geri çekildiği alanlarda bireylerin kendi kendilerini kontrol etmeleri din sayesinde gerçekleşir. Din bir çeşit toplumsal kontrol aracıdır. Ancak bu din, netleşmiş ve siyaset sahnesinden çekilmiş inananların kalplerinde kök salmış bir dindir. Hiçbir gelenek, örf, adet, yasa davranış ve kurum tek başına diğerlerinden soyutlanmış olarak bulunmaz. Ekonomik koşullar, ahlaki değerler, aile düzeni, siyasal hedefler hep birbiri içine geçmiş unsurlardır. Başka bir deyişle sosyal yaşamla, din arasında karşılıklı bir etkileşim söz konusudur. Farklı din anlayışları yorumlarının olduğunu da hiçbir zaman unutmamak gerekir.

Avrupa'da din-devlet ilişkisi, kilise-devlet çatışması biçiminde çeşitli şekiller olarak yüz yıllarca devam etmiştir. Kilise-devlet mücadelesinin neticesinde laiklik ortaya çıkmıştır. Müslüman toplumlarda ise dinsellik batıda olduğu gibi örgütlenememiş, büyük ölçüde yöneticilere bağlı kalmıştır. Dolayısıyla bu geleneğin ortaya çıkardığı Din-devlet ilişkisi modeli hiçbir zaman din devleti modeli olmamış, devlet dini modeli olmuştur. Sünni geleneği fiili olarak uygulamaya karışmamış ve yönetim konusunda fazla problem çıkarmamıştır. Yalnız şia geleneğinde bunları göremiyoruz.

Sünni geleneğin siyasi iktidarlarını meşrulaştırma gayretlerinin temeli, milletin dini ve siyasi birliğini muhafaza etmek anlamında olmuştur. Çoğu zaman din hayatın belirli alanlarıyla sınırlarını çizer ya da şekil değiştirerek devam eder. Başta anayasalar olmak üzere hukuki metinler hem devletin dinden, hem de dinin devletten bağımsız olmasını sağlayacak hükümler içermektedir. Din ve vicdan hürriyeti, anayasalarda garanti altına alınarak bireysel hak ve özgürlükler kapsamında değerlendirilmiştir. Burada önemli olan nokta sadece devletin dinin etkisinden kurtulması, dini otorite ve esasların, inançların, devlet işlerine karışmaması değil bir kurum olarak dinin de devletin etkisinden kurtulmak için devletin dinler karşısında tarafsız kalması, çeşitli dinlere bağlı olanlar arasında hiçbir ayırım yapmamasıdır. Türkiye Cumhuriyeti laik devlet ilkesini anayasanın temel prensiplerinden birisi olarak kabul etmiş ve çeşitli hükümler ile güvence altına almaya çalışmıştır.

Bu ilke anayasanın 2. maddesinde devletin nitelikleri arasında yer almakla birlikte aynı zamanda pek çok başka anayasa hükmünde konusunu oluşturmaktadır Bu nedenle laiklik, siyasal rejimin niteliği açısından temel noktalarında birini oluşturmaktadır. Bizzat anayasanın lafzına göre laiklik Cumhuriyet Türkiye'sinin sosyo-politik sisteminin en önemli unsurudur. Bu nedenle bir kavramın ya da düşüncenin gerçekliğini ve işlerliğini test edilebileceği en sağlam kriterin tarih olduğunu unutmamak gerekir. Tarih bugün olup bitenleri anlamamız için geniş bir perspektif sunar bir başka deyişle tarihte süreklilik ve değişimler dikkate alınmalıdır. Farklı din, mezhep ve ayrı ırktan insanların bir arada barış ve huzur içinde yaşamaları bu konudaki çaba ve emeğimizin ürünü olmalıdır. Türkiye, Selçuklu Osmanlı geleneğine uygun olarak dini, devlet içinde yer alan bir kurum olarak muhafaza etmiş ve bir kamu hizmeti olarak kabul etmiştir Türkiye'de laiklik ilkesi, siyasi ve hukuki anlamda cumhuriyet döneminde kabul edilmiştir. Bugün Türkiye Cumhuriyeti laik devlet ilişkisini Anayasası'nın temel prensiplerinden biri olarak benimsemiş ve hassasiyetle vurgulamaktadır Türk siyaseti için temel bölünme ve siyasi kimliklerden biri olan laikliğin farklı yorum ve kavramlaştırmalarda tartışmaların odağında yer alması siyasi atmosferin önemli bir unsuru olduğunu göstermektedir. Türkiye'de resmen uygulanan din-devlet ilişkisi

modeli laik bir model değildir Bu model tarihi açıdan kendi içinde tutarlıdır ama laiklikle ilgisi yoktur. Cumhuriyet Türkiye'sinin din-devlet-siyaset ilişkisi modeli Emevilerde, Abbasilerde, Selçuklularda ve sonrası Osmanlı'da uygulanan modelin devamıdır. Din hizmetleri özel kuruluşlara bırakılmamış, devlet teşkilatı bünyesine alınarak bir yere bağlanmıştır. Bu model, Sünni geleneğini yansıtmaktadır. Cumhuriyetin din olgusuna bakışı ve bu alandaki düzenlemeleri genel bir ifadeyle dini, devletin kontrolü altına almak ve mümkün olduğunca dar bir alanda tutmaktır. Bunun için de müslüman halkın dini ihtiyaçlarının karşılanması bir kamu hizmeti olarak görülmüştür. Böylece cumhuriyetin kurucuları dinin, devleti ve siyasal iktidarı etkilemesinin önüne geçmiştir. Bu vesileyle devletimiz dinin, devletten bağımsız olarak yaşayabilmesi, tarikatların, cemaatlerin din üzerindeki etki ve kontrolüne son vermek ve dini hizmetleri yerine getirmek için Diyanet İşleri Başkanlığını kurmuştur.

2.DİN, SİYASET VE DEVLET

Siyaset bilimciler tarafından siyaset; “insanları yönetme sanatı” olarak tarif edilmektedir. (Çam, 2000) Bu anlayışı güzel bir şekilde İtalyan Machiavelli özetlemiştir: “Amaca ulaşmak için her şey mubahtır”. (Ebenstein,1996) Buna siyaset literatüründe ‘Arivizm’ denir”.Arivizm, gayeye ulaşmak için ahlâk dışı davranışları da tabii sayanların görüşüdür (anlamilugat,2018) Bir kimsenin hükümlerini ilan edebilmesi için, buna kamuoyu nazarında meşruiyet kazandırması, siyasetin en temel meselesidir. İşte tahlil edilecek nokta burasıdır. Zira din ve siyaset arasındaki ilişki burada tezahür etmeye başlamaktadır. Bu noktada, siyasetçinin meşruiyetini kabul ettirme açısından sıkça kullandığı argüman dindir. Buna binaen burada amaçlanan, dinin siyasetin elinden muzdarip olmasını dillendirmektir.

Din, kelime olarak şu anlamlara gelir; ceza, ivaz, islam, şeriat, adet, hal, siyaset, hesap, kahr, galebe çalma, malik olma, itaat etme, vera, takva, hizmet, hüküm, kaza, ihsan, bir şeyi adet eyleme, melik, mülk, birisini hoşlanmadığı şeye sevk etme hak din, ulemayı sevmedir. (el-Cevheri,1982) İstilahi olarak ise şöyle tarif edilir; “iman ve amel mevzuu olarak insanlara Cenab-ı Hak tarafından teklif olunan hak ve hakikat kanunlarının hey’et-i mecmuasıdır” (Yeğin, 1978.)Din kavramı daha genel ve kapsayıcı bir çerçevede şöyle tarif edilir; “insanların bir veya birçok tanrıya inanış ve bağlanışlarıyla kurdukları düşünme ve davranma düzenidir”(Özön,1959) Siyaset kelimesi Arapça “sâ-s” fiilinden türetilmiş bir kelime olup şu anlamlara gelir; memleket idare etme sanatı, devlet idare tarzı, diplomatlık, bir işi gözetme, idare, idareci, hakim, salahiyyetli, vali (el-Cevheri, 1982) Bu kelimenin türediği fiilin şu anlamda kullanılması da gerçekten ilginçtir; “pamuklu elbiseye veya yemeğe düşen kurt”. Kelimeler türetilirken, nitelendirdikleri nesnenin veya mefhumun tabiatına uygun olarak türetildiği düşünülmektedir. O halde, siyaset kelimesinin kökeninde verilen bu anlam, onun tabiatı hakkında düşündürücüdür. Ortaya konulan bu kavramsal boyuta bakıldığı zaman, din ve siyaset kelimelerinin anlamları hemen hemen birbirine yakındır. Zira ikisi de bir düzen fikri üzerine bina edilmiştir. İkisi de hâkim bir otorite kavramı üzerinde odaklanmıştır. Fakat bu noktada bu iki kelime arasındaki anlam farklılığı, bu hâkim otoritelerin mahiyetleri noktasında farklılaşmaktadır. Din alanında kural ve kaide koyan insanüstü bir varlık, siyaset alanında ise insandır. Yani din noktasında ilişki, Tanrı ile insan arasında; siyaset noktasında ise, insan ile toplum arasında cereyan etmektedir.

Bu durum da dinin bireysel alana, siyasetin de toplumsal alana taalluk ettiğini göstermektedir.

Din, bireysel hayatın düzenlenmesi ile siyaset ise toplumsal hayatın düzenlenmesi ile ilgilidir. Dinin kavramsal boyutu daha geniştir. Siyasetin ise anlam çerçevesi daha dar ve hayatın sadece belli bir alanına hitap etmektedir. Siyaset, sadece insanların toplum hayatı içindeki birbirleriyle olan ilişkilerini düzenler. Diğer taraftan dinin etkinliğini, siyasetin görmüş olduğu fonksiyon dâhilinde düşünemeyiz. Çünkü din, daha ziyade insanın iç dünyasına yönelik bir hitap metodu izler. Yani, bireyi doğru ve güzel bir şekilde eğitmeyi temel amaç edinir. Ondan sonra zaten birey toplumsal hayatını bu noktadan hareketle kendisi oluşturacaktır. Siyaset bu aşamada bireyin hayatına girecektir. Ayrıca dini anlamda bireyi, belli kurallar dâhilinde hareket etmeye zorlayan siyasal anlamda bir güç yoktur. Ama toplumsal düzende onu, belli kurallara uymaya zorlayan bir güç vardır. O da devlettir. Dinin koymuş olduğu ilkeleri kabul etme noktasında birey hürdür. İsterse kabul eder, istemezse kabul etmez. Onun hesabını öte dünyada verir. Ama iş toplumsal hayat noktasında değişmektedir. Kişi ister dindar biri olsun ister olmasın devletin koyduğu kurallara uymak zorundadır. Aksi takdirde cezalandırılır. Özet bir ifadeyle: Dinin koyucusu Allah, ontik anlamdaki otoriteyi; insan da, kendi adına hükmetmesi açısından siyasal otoriteyi temsil eder. (Akbulut, 1995) Siyaset denilince; “bir bölgede, bir ülkede veya bir toplumda idari bir birikim oluşturma, bu birikimi organize etme ve bunun sonucunda meydana gelen güçten faydalanma ve bu toplumun oluşturduğu kurumları ve onun terminolojisini kontrol eden belirlenme” anlaşılır.(Eliade, 1987)

Bu belirleyicilerin en başta yaptıkları şey; kendi hâkimiyetlerini, hükmettikleri insanlar nazarında meşrulaştırmak ve bu şekilde hâkimiyetlerini sürdürülebilir hale getirmektir. Yani, bir siyasal yapının en temel sorunu, meşruiyet sorunudur.(Daver, 2003) Bu noktada din adamlarının da etkisiyle krallar kutsal birer varlığa dönüştüler.(Lapidus, 2003) Böylece din adamları arka plana çekildi ve siyasi iktidar kutsallaştırıldı. Ayrıca “Hükümdar, Tanrı'nın temsilcisi, O'nun din adamı ve bu dünya ile gökler arasındaki aracı, insanlara adalet ve doğru düzeni getirmek için ilahi varlık tarafından tayin edilmiş biriydi. Böylece kral, tebaasının refah ve mutluluğunu sağlıyordu.(Lapidus, 2003) Bu anlayış, Emeviler' den başlayarak Müslüman toplulukların kurmuş oldukları devletlerin siyasal anlayışlarında egemen unsur olarak yer edinmiştir. Ne yazık ki bu anlayışın meşrulaştırılması noktasında ulemanın da büyük bir fonksiyonu olmuştur.

Din kavramı daha genel ve kapsayıcı bir çerçevede şöyle tarif edilir; “insanların bir veya birçok tanrıya inanış ve bağlanışlarıyla kurdukları düşünme ve davranma düzenidir”(ÖZÖN, 1959) Din bireyi belli kurallar içinde hayatını düzenlerken bu kurallara uymada bireye herhangi bir zorunluluk yüklemeyiz ve bu konuda herhangi bir güç yoktur. Siyaset alanında ise bireyin toplumsal düzene uymasını isteyen ve uymadığı takdirde kendisine bir takım yaptırımları uygulayacak bir devlet vardır.

Din ve siyaset her toplumda görülen önemli kurumlardandır. İnsanlık tarihi boyunca bu iki kurum birbirleriyle ilintili olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Türk-İslam evrenine baktığımız da bu unsurların mevcudiyetini görmemiz mümkündür. Din bir

inanç sistemidir. Dinde tapınma ve uygulama, siyasette ise sevk ve idare etme mevcuttur.

İlim, felsefe, sanat ve siyaset insanın bilme ve arzulama ihtiyaçlarına, din de inanma ihtiyacına cevap verir.(Başgil, 1991) İnsanoğlu bulunduğu toplumda sadece bir varlık değil, aynı zamanda mevcut devletin de bir üyesi vatandaşdır. Allah'ın buyruklarına sarıldığı gibi mevcut beşeri yasalara da uymak zorundadır. Allah'ın buyruklarına uymadığında günah, devletin buyruklarına uymadığında da yani maddi ve hürriyeti kısıtlayıcı somut cezalar alır. İnsanlar bu iki buyruğa da uyarak durumunu dengelemeye çalışırlar. Geçmiş yüzyıllarda hüküm süren din-devlet ilişkisi, birbirlerini koruma ve destekleme besleme anlayışı zamanla ayrılmaya başlamış, ülkemizde de Tanzimat'tan sonra bu ayrılık yapılan kanunlarla, fermanlarla kendini göstermiştir. Zamanla Laik yaklaşımların tohumları atılmış, cumhuriyet döneminde de yeşermeye başlamıştır. Teokratik, yani dine dayalı yönetim biçimlerinde din adamlarının siyasete ve idareye müdahale etmesi mümkünken cumhuri idarelerde Laikliğin özünde olan din ile devlet işlerinin birbirinden ayrılması, devletin din işlerine, dinin de devlet işlerine müdahale etmemesi, din ve vicdan hürriyeti olarak algılanır. Devlet, alanında bulunan bütün inançlara aynı mesafede kalarak tarafsızlığını korur.

Dinin gerçekte insanlık tarihinin pek çok döneminde aşağı halk tabakalarının üstteki seçkin/yönetici zümrelere karşı kendini tanımlama ve konumlandırmasında önemli bir dayanak noktası olmasıdır. Dinin tarihsel görevi olarak adlandırılabilir bir durum; olağanüstü dönemlerde dinin halk katında bir ideoloji işlevi üstlenmesi, olağan durumlarda ise iktidarı meşrulaştırma işlevini yerine getirmesi ile görünür olmaktadır (Polat, 2010)

Kur'an'da; şekli ve sınırları belirlenmiş kurumsal bir devletten ve devletle ilgili unsurlardan bahsedilmemektedir. Evrensel bir din olan İslam, toplumsal yaşamla ilgili ilke ve değerleri ortaya koymakta (Şura, 42/38) ancak bu ilke ve değerlerin ne şekilde uygulanacağını insana, zaman ve zemine bırakmaktadır. İslam'ın yeryüzünde var olabilmesi veya kişilerin Müslüman olması için bir devlete zorunlu olarak ihtiyaç yoktur. Devletin olmadığı ortamlarda da fertler müslüman olabilir. Ancak İslam'ın, mensuplarından toplumsal yaşamla ilgili bir takım beklentileri vardır. Bunlardan en önemlileri; yeryüzünde adaletin sağlanması, zulmün sona erdirilmesi, iyiliklerin yaygınlaştırılması, fenalık ve azgınlıktan uzak durulmasıdır. Bunlar, Müslümanların toplumsal hayatta yapması ve yerine getirmesi gereken bazı yükümlülüklerdir. (Nahl, 16/90)

Müslümanlar arasında; İslam'ın mutlaka bir devlet talep ettiğini ve devletin olmazsa olmaz olduğunu savunanlar da olmuştur. İbn Teymiyye ile başlayan bu anlayış; Mevdudi, Reşit Rıza ve Seyyid Kutup gibi düşünürlerce devam ettirilmiştir (Teymiyye,1999).Bu düşüncede olan kişilerce kurulan din ile devlet arasındaki ilişki, dinin yaşanmasını devlet şartına bağlamış ve devlet Müslümanlar için bir araç olmaktan çıkmış, bir amaç haline getirilmiştir.

Felsefe tarihinde birçok filozofun devletle ilgili fikirlerinin olduğu bilinen bir gerçektir. Devleti erdemli bir toplum oluşturmak için araç olarak gören Platon (MÖ. 427-347), erdemli toplumun meydana getirdiği ideal bir devlet tasavvuru ortaya koymuştur.(Platon,1980) Aynı zamanda bir Hıristiyan teologu olan ve görüşlerini "Tanrı

Devleti" adlı eserinde ortaya koyan Augustinus'e (354-430) göre devlet, Tanrı'nın emirlerinin uygulayıcısıdır.(Augustinus,1973) .Hobbes (1588-1679) ise devleti, birbirinin kurdu olan insanların, aralarında düzen sağlamak amacıyla, özgürlüklerini sözleşmeyle devrettikleri bir Leviathan (dev, ejderha) olarak tanımlarken,(Hobbes, 2002) sosyal sözleşmeye vurgu yapan Rousseau (1712-1778) için devlet; insanların antlaşmasıyla ortaya çıkan ve toplumun ortak iradesini temsil eden siyasi birlik anlamına gelmektedir.(Rousseau,1996) Yine Hegel (1770-1831) devleti; Tanrı'nın yeryüzündeki yansıması olarak görürken,(Hegel,2006) Weber (1864-1920) de, konulan kuralların uygulanışında, görev verilen kişilerin yasal olarak fiziksel güç kullanma tekeline sahip olduğu "kurumlaşmış nitelikteki siyasal bir girişim" diye açıklar.(Weber,1995) Marxistler ise devleti bir sınıfsal yapı olarak görmektedir.[16] Marx,1976)

3.SELÇUKLU, OSMANLI VE TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE DİN VE SİYASET UYGULMALARI

Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde tamamen şeriat yasalarının uygulandığı tarzında yanlış bir kanı vardır. Oysa Selçuklularda, şeriat gereği hem dini reis, hem de hükümdar olan halifenin yetkileri daraltılmış, dünya işlerinin yönetimi Türk sultanlarına bırakılmıştı. Kamu hukukundaki bu değişiklik sebebiyle birbirinin işlerine karışmayan biri, dini reis (Şeyhülislam) diğeri sultan olmak üzere iki baş bulunmakta idi (Kafesoğlu, 1970)

Osmanlı Devleti'nde askeri, siyasi, mali, hukuki sorunlar divanda görüşülerek karara bağlanıyordu. Divanda sadrazam, vezirler, kazaskerler, defterdar ve nişancı yer almasına karşılık Şeyh'ül İslam, Divan'ı Hümayun üyesi bile değildi. Buraya üye yapılarak yetkilerinin artırıldığı dönem ise Tanzimat'tan sonradır (Başkaya, 1999).

Şeyh'ül İslamların siyaseten katledilmeleri de yasaktı. Buna rağmen IV. Murad'ın Ahi Zade Hüseyin Efendi'yi, III. Mehmed'in Hoca Zada Mesut Efendi'yi siyaseten katlettirmeleri hukuka aykırı keyfi bir uygulamadır (Başkaya, 1999).Osmanlı Devleti'nde başlangıçta dinle devlet işleri birbirinden ayrı olmasına rağmen Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı fethetmesiyle birlikte halifelik Osmanlı'lara geçmiştir. Bu tarihten sonra Osmanlı padişahları hem devlet başkanı hem de dinin temsilcisi olarak kendilerini halife ilan etmişlerdir. Abdülhamit döneminde ilk kız okulları açıldı. Bu dönemde laik bir evlilik yasası çıkarılarak evlilikte devlet, ilk defa devreye girdi. Bu yasa, Katolik ve Yahudi cemaatlerinin baskısı ile İstanbul işgal kuvvetlerince yürürlükten kaldırılmıştır (Altındal, 1994).

Kurtuluş Savaşı sırasında padişah ve adamları, Mustafa Kemal'in asi olduğuna dair, Şeyh'ül İslam'dan bir fetva alarak bunu, düşman uçakları ile bütün ülkeye dağıtmışlardır. Buna karşılık Anadolu'daki 152 müftünün tasdik ettiği Ankara'nın fetvası ise daha etkili olmuş ve halk, İstanbul'daki padişah yerine Ankara Hükümeti'nin yanında yer alarak kurtuluş savaşını desteklemiştir (Jaschake, 1981).

Atatürk, islam dinine son derece saygılı ve dinsel terminolojiye hâkim olduğu gibi Osmanlı ve islam tarihini de çok iyi biliyordu. Ayrıca Atatürk, 7.2.1923 tarihinde Balıkesir'de Zağonos Paşa Camiinde hutbe okumuştur (İlhan, 2005).Yine 1924 yılında çıkarılan 430 sayılı "Tevhid'i Tedrisat Kanunu" ile medreseler kapatılmış ve alt düzeyde İmam-Hatip Okulları ile İstanbul Üniversitesinde İlahiyat Fakültesi açılmıştır (Lewis,

1984). 1 Mart 1924 tarihinde halifelikle birlikte Şer'îye ve Evkaf Vekâleti de kaldırıldı onun yerine devlete bağlı Diyanet İşleri Reisliği kuruldu. Böylece Osmanlıdaki şeyhülislamlığın yerini bu kurum almış oldu (Yücekök,1983).

1924'te liselerden din dersleri kaldırılmış, dini eğitimin ilköğretimde, fenni eğitimin ise liselerde yapılacağı belirtilmiştir(Ergün,1982).1924 Anayasa'nın 2. maddesinde "T.C.'nin Dini İslam'dır" ibaresi yazılıdır. Yine aynı Anayasa'nın 75. maddesinde "Hiçbir kimse, mensup olduğu din, mezhep, tarikat ve felsefi içtihadattan dolayı kınanamaz" denilmektedir(Fıçlalı, 1984). 2 Eylül 1925'te ilan edilen kararname ile tarikatlar ile tekke ve zaviyeler kapatılarak törenleri yasaklandı (Lewis, 1984) Bunda 1925 yılında İngilizlerin desteklediği "Şeyh Sait İsyanı"nın rolü olduğu bilinmektedir. Atatürk'ün amacı, yabancı okul sayısını azaltıp misyonerlik yapılmasını engellemektir, bunda başarılı olmuştur. (Altındal, 1994).

Aslında tasavvuf felsefesi, Tanrı aşkına ve insan sevgisine dayanmasına rağmen daha sonraki tasavvuf mensupları, tarikatlar şeklinde örgütlenerek birer çıkar grubu haline dönüşmüşlerdir. Üstelik Osmanlı devletinin çöküş döneminde çoğu tarikat şeyhi, batı emperyalizminin denetimine girmiştir. Kadiriler, Mevleviler, Bektaşiler, Melamiler, Nakşilerin Özbekler tekkesi kurtuluş savaşını desteklerken Nakşilerin çoğunluğu ve diğer tarikatlar, padişahın ve İngilizlerin yanında yer aldılar. İskilipli Atıf'da şapkadan değil, Kurtuluş Savaşına destek verilmemesi için Yunan uçaklarından bildiri attıran İslam Teali Cemiyeti'nin başkanı olduğu için asıldı (Yakıt, 2008).

Atatürk, modern bir millet ve devlet oluşturmada Batı'nın bu yöntemlerinden yararlanmışır. Bunun için 1926 yılında Kur'an-ı Kerim'in Türkçe 'ye tercüme ve tefsirinin, İmam-ı Maturidi akaidine göre yapılmasını Elmalılı Hamdi Yazır'dan istemiştir (İlhan, 2005). Bu dönemde Sahih-i Buhari adlı hadis kitabı da Türkçe 'ye çevrilmiştir. Bir Arap inancı olan Eşarilik, akılcılığı dışlarken, Türk olan İmam-ı Maturidi, din anlayışında akıllı dinin temeli saymış ve akılla nakil çatışırsa akıl tercih edilir, demiştir (Bulut, 2008). 1927 Arap harfleri kaldırılarak Latin harfleri kabul edildi (Jaschake, 1972).Ayrıca 1927 yılında din dersleri seçmeli yapılmıştır (Ergün, 1982).14 Nisan 1928'de Anayasanın " T.C.'nin Dini İslam Dinidir" diyen 2. maddesi kaldırıldı ve meclis yeminleri laikleştirildi. (Yücekök, 1983) Milli Eğitim Bakanlığı'nın 29 Ağustos 1929 tarihli emriyle yüksek dereceli okullardan Arapça ve Farsça dersleri kaldırılmıştır (Jaschake, 1972).

1932'de Türkiye'de bütün camilerden hutbelerin Türkçe okutulmasına başlanmış ve bunun için diyanet işleri başkanlığı tarafından kitaplar yazılıp bastırılmıştır (Ergin, 1977) 1933'te çıkarılan bir emirle Arapça ezanın yerine Türkçesi kondu (Lewis, 1984). Bundan başka 1933 yılında İ.Ü. İlahiyat Fakültesi kaldırılarak Edebiyat Fakültesine bağlı Doğu Dilleri Enstitüsü kuruldu (Lewis, 1984). 1940 yılında Ankara ve İstanbul'daki liselerde 3 Latince sınıfı açılmıştır. Yunan ve Latin klasikleri, Hıristiyanlığın köküdür. Türkiye'ye Hıristiyan kültürünü getirdiler, diyerek İnönü dönemini eleştirmiştir. (İlhan, 1984).1942'de Başbakanlık Matbuat Umum Müdürü Vedat Nedim Tör imzasını taşıyan bir genelgede şunlar yazılıdır: "Gazete ve dergilerdeki her türlü dini yayın yasaklanmıştır, yapanlar hakkında yasal işlem yapılacaktır"(Tanyu, 1959-60). Fakat 1945'te Sovyetler Birliği Türkiye'den üs isteyince, A.B.D., İsmet İnönü'ye "S.S.C.B.'nin en büyük düşmanı dindir. Dini ön palana almazsanız size yardım edemeyiz", demiştir

(Poyraz, 2003).İşte bu sebeple 1949'da Ankara'da bir İlahiyat Fakültesi ile İmam-Hatip okulları açılmıştır. Fakat 1933'de bu fakülte ile İmam-Hatip okulları kapatılmıştır (Lewis,1984).

D.P. İktidarı döneminde 1952'de Türkçe ezan kaldırılarak Arapça ezana geri dönüldü (Jaschake, 1972). 1959'da İstanbul'da bir Yüksek İslam Enstitüsü açıldı. 1982 yılında sayıları 7'e ulaşan İslam Enstitüleri 20 Temmuz 1982 çıkarılan YÖK Yasası ile buldukları illerdeki üniversitelere bağlanarak İlahiyat Fakültesi adını almışlardır (Fıçlalı, 1984).

1971 Askeri Muhtırasından sonra Necmettin Erbakan'ın Genel Başkanı olduğu Milli Nizam Partisi 21 Mayıs 1971 tarihinde laikliğe aykırı çalışmalar yaptığı gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi tarafından kapatıldı (Ertuğrul, 2008). Ecevit'in Başbakanlığında kurulan C.H.P.-M.S.P İktidarı döneminde 1974'te ortaöğretimde Din ve Ahlak Dersleri zorunlu ders olarak okutulmaya başlandı. Ayrıca 1980 Darbesinden sonra Din ve Ahlak derslerinin zorunlu olması anayasa maddesi haline getirilmiştir.1980 askeri darbesinin lideri milli güvenlik konseyi başkanı Kenan Evren, o dönemde yaptığı mitinglerdeki konuşmalarda, halkı ikna etmek için, ayetler ve hadisler okumuştur. 1995 seçimlerinden sonra kurulan RP-DYP Koalisyon Hükümeti, 28 Şubat 1997 muhtırası sonunda Başbakan Erbakan istifa ile düşmüş oldu. Anayasa mahkemesi, laiklik ilkesine aykırı eylemlerin odağı haline geldiği iddiasıyla RP'ni 1998 tarihinde kapattı (Ertuğrul, 2008).

1999 seçimlerinden sonra FP'den milletvekili seçilen Merve Kavakçı'nın meclise başörtüsü ile girmeye kalkışması sonucu FP'nin yenilikçi ve gelenekçi olarak ikiye bölünmesine yol açtı. Daha sonra yenilikçiler, A.K.P.'yi kurdular ve bu parti 2002 Seçimlerinde tek başına iktidar oldu. F.P. ise kapatılan bir partinin devamı olduğu gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi tarafından 2001 tarihinde kapatıldı (Ertuğrul, 2008).

4.KÜRESEL GÜÇLERİN DİN VE SİYASET İLİŞKİLERİ

Alpaslan'ın 1071 'de Anadolu'ya girmesi ve Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurulmasını Batı hazmedememiş ve 1096-1270 tarihleri arasında 8 defa haçlı seferi düzenlemiştir. Ayrıca İstanbul'un fethedilmesi ve Bizans'ın yıkılması, Türk düşmanlığının bütün Avrupa'ya yayılmasına yol açmıştır (Timur, 1994).

Batı, haçlı seferleri ile yetinmemiş ve özellikle Katolik kilisesi, Anadolu'da İslamiyet'i etkisizleştirmeye çalışmıştır. Örneğin 1806 yılında İngiliz elçisi Stranford Cannig, II. Mahmud'a ve Tanzimatçılara, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışını önleyebilmek için "İslam Dini"ni terk etmeleri gerektiğini söylemiştir (Atay, 1971).

Merzifon Amerikan misyoner okulu direktörü White, 1918'de şunları yazmıştır: "Hıristiyanlığın düşmanı müslümanlıktır. Müslümanların en güçlüsü Türklendir. Buradaki hükümeti devirmek için Ermeni ve Rum dostlarımızı desteklemeliyiz. Kutsal görevimiz bitinceye kadar daha çok kan akıtılacaktır."(Aydoğan, 2006).Son cümleden anlaşılacağı üzere küresel güçlerin, Bosna-Hersek, Hocalı, Irak, Filistin, Tunus. Libya, Afganistan, Habeşistan, Yemen, Doğu Türkistan, Pencap, Keşmir, Myanmar ve Suriye'de, niçin bu kadar Müslüman öldürdüğü anlaşılmaktadır.

Prof. Fikret Başkaya(1999)'ya göre kalkınma, 1940'larda ortaya atılan bir kavramdır. Aslında söz konusu olan dinsizin Hıristiyanlaştırılması, vahşi olanın

uygarlaştırılması ve batılı olmayanın batılılaştırılmasıdır. Nitekim 1999'da Papa II. Paule, " Birinci bin yılda Avrupa Hıristiyanlaştı. İkinci bin yılda Amerika ve Afrika Hıristiyanlaştı. Üçüncü bin yılda hedefimiz Asya'dır, demiştir (Demir, 2005).

Eski İngiliz başbakanı Margret Teacher, 1992 yılında İskoçya'da yapılan bir NATO toplantısında yaptığı konuşmada şunları söylemiştir: "Sovyetler dağıldı ve biz düşmansız kaldık. Düşmanı olmayan ideoloji yaşayamaz. Onun için kendimize yeni bir düşman bulmamız gerekir. O da İslam olacaktır (Erbakan, 1998).

A.B.D.'nin, 2001'deki "Milli Güvenlik Strateji Dokümanı"nda şu ifadeler yer aldı: "A.B.D. için en büyük tehdit, kökten dincilik ile ileri teknolojinin bir araya gelmesidir. Bunun için demokrasiyi, serbest piyasayı ve serbest ticareti dünyaya yaymalıyız. Bu konuda B.M., NATO. Dünya Ticaret Örgütünden yararlanmalıyız. Ayrıca İslam âlemindeki ılımlı, çağdaş hükümetleri desteklemeliyiz" (Taşcıoğlu, 2009). Burada ılımlı ve çağdaştan hükümetten kastedilen, ABD'nin, batılı devletlerin ve küresel güçlerin çıkarlarını koruyacak, onlara hizmet edecek ve sözlerinden çıkmayacak hükümetleri ve yönetimi kastetmektedirler.2001 yılında A.B.D.'de İkiz Kuleler uçaklar tarafından vurulduğunda Başkan Bush da yaptığı açıklamada "Haçlı Seferleri"nin başladığını söylemiştir.

Prof. Bernard Lewis'in, " Ortadoğu "adlı kitabında şunları yazmıştır: "Ortadoğu, yeni sömürgeci demokrasiyi kabul etmezse batı, yeni bir haçlı seferi başlatır. Ya bizim uydumuz, demokrasi içinde zenginleşen kölelerimiz olursunuz ya da sizi haçlı seferleri ile dağıtırız" (Taşcıoğlu, 2009).

Rusya Başbakanı Putin ve Fransa İçişleri Bakanı Gueant, NATO'nun Libya'ya saldırmasını, "Haçlı Seferi" olarak nitelendirmişlerdir. A.B.D.deki Dışişleri Demeği(FPA)'nin 25 Eylül 2003'te yaptığı toplantıda Dışişleri Bakanı Abdullah Gül yaptığı konuşmada "Türkiye'nin yeni rejimi ılımlı İslam" dır dedi (Yıldırım, 2010). CİA Türkiye Masası Eski Şefi Graham Fuller, ise Yeni Türkiye Cumhuriyeti adlı kitabında, A.K.P.'yi İslamcı bir parti olarak nitelendirmektedir (Fuller(2009).

Ayrıca A.B. ilerleme raporlarında "Türkiye'de Aleviler dinsel azınlıktır." ifadesinin yer alması, Batı'nın bu konuyu kullandığını göstermektedir. Küresel emperyalizm ve onun uygulayıcıları emperyalist devletler sadece Türkiye'de değil pek çok İslam ülkesinde dini kullanmaktadır. Örneğin önce bazı İslam ülkelerinde radikal İslam'ı Sovyetlere karşı kullanıp attıktan sonra buna karşı ılımlı İslam'ı yaratarak yeni bir yönetim modeli sunmak istemiştir. İslam'ı ılımlı ve ılımsız olarak, Müslümanları ise radikal, köktendinci, muhafazakâr ve mütedeyyin olarak nitelendirmiştir. Dünya üzerindeki İslam ülkelerinde, özellikle bugünlerde yaşananlar, bu konu ile yakından ilgilidir.

5.LAİKLİK

Ülkemizde Laikliğin seyri 1924 yılında "hilafetin kaldırılması" 1928 yılında " devletin resmi dini"nin anayasa'da çıkarılışı ve ardından da 1937 yılında laikliğin anayasada yer alması ve 1982 anayasasının da laikliği güvence altına alınması süreci takip etmiştir.1982 anayasasının 24. Maddesinde " din ve vicdan özgürlüğü" ve yine 1982 Anayasa'sında " din eğitimi ve öğretimi "devletin denetim ve gözetimi altına

alınmış, 1982 Anayasa'sında "din istismarının önlenmesi" için tedbirler alınmıştır. (1982 anayasası)

Günümüz demokratik ülkelerinde Laikliğin eşitlik ve özgürlükle çok sıkı bağlantısının olduğunu gözlemlemek mümkündür. Atatürk laikliği şöyle tarif eder, "Laiklik sadece din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması demek değildir. Laiklik, tüm yurttaşların vicdan, ibadet ve din özgürlüğü demektir".(Genel Kurmay Başkanlığı, 1997) Atatürk " Bizim dinimiz akla uygun, en tabii bir dindir. Ancak ondan dolayı son din olmuştur.(Atatürk'ün söylev ve demeçleri, 1989)Atatürk, Birinci dünya savaşı sonrası parçalanan Osmanlı devletinin yerine milliyet esasına dayanan bir devlet kurmanın şart olduğunu görmüştür." (Sarıkoyuncu, 2007)

Din-siyaset ilişkisinde "kıldan ince, kılıçtan keskin" bir anlayışa sahip olmamız gerekir. Siyasal iktidarların cemaatlere çeşitli sebeplerle toleranslı davranmaları zamanla devlette sıkıntı oluşturabilir. Bu tür yapılanmalara dikkat edilmesi ve denetimlerinin yapılması gerekir. Yakın tarihte, devlet içine sızmış FETÖ gibi gayri-resmi ve paralel yapılanmaların, emperyalistlerle işbirliği yaparak milletimize 15 Temmuz travmasını yaşatmaları ibretlik ve kötü örnektir. Resmi bir organizasyon (devlet yönetiminin) içine, gayri-resmi bir organizasyon (paralel yönetim) dâhil edilirse devlet yönetimini zehirleyebilir ve onu sararak zamanla boğabilir. Bu gibi tehditlere, organizasyonlara ve mekanizmalara karşı siyaset kurumu, devletin koruyucu reflekslerini ve buyurucu özelliklerini her zaman zinde, dinç ve diri tutmalıdır.

Laikliği din aleyhtarlığı bir zihniyetle uygulama ihtimalinin gören Atatürk " laik hükümet tabirinden, dinsizlik manası çıkarmaya yeltenen fesatçılara fırsat vermemek lazımdır" diyerek uyarıda bulunmuştur. (Pazarlı, 1979) "Siyasetimizi dine aykırı olmak şöyle dursun, din bakımından eksik bile hissediyoruz" diyerek dine karşı olmadığını beyan etmiştir. (Sarıkoyuncu, 2007) "Milletimiz din ve dil gibi kuvvetli iki fazilete sahiptir. Bu faziletleri hiçbir kuvvet milletimizin kalp ve vicdanından söküp atamamıştır ve asla atamaz"(Atatürk'ün söylev ve demeçleri 1989)

"Türkiye Cumhuriyeti'nde din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılarak devletin ve toplumun laikleştirilmesini büyük ölçüde gerçekleştiren 429 sayılı kanunu hiçbir aleyhte konuşma olmadan görüşüp, oy birliği ile yasalaştıran TBMM'de bazı üyelerin, dini bir görev ve makam sandıklar için halifelüğün kaldırılması konusunda aleyhte tavır sergilemiş olmalarıdır. Oysa kanun teklifi verenlerin başında Urfa Milletvekili din bilgini Şeyh Saffet Efendi (Yetkin) vardı. Nitekim gerek Şeyh Saffet Efendinin teklif hakkındaki konuşması gerek diğer üyelerin konuşmaları, gerekse ve özellikle daha önceden İstanbul Üniversitesinde uzun yıllar fıkıh müderrisi olarak görev yapmış adliye vekili Seyyit Beyin konuşması bu konuda tereddüt içinde olanları da aydınlatmış ve sonunda yasa oy birliği ile kabul edilmiştir.(Genç, 1998)

Mabed teşkilatı ve personeli bakımından büyük dinler arasında bugün en fakir kalanı İslamiyet'tir. Bu fakirliğin tarihi ve sosyolojik sebepleri vardır. İslam dünyasında diyanetin bugün bile devletten yakasını kurtarıp politikaya karşı istiklal elde edememiş olmasıdır. İslam mabedi politikanın koltuğu altında ve politikacıların hizmetinde kalmakta devam ettikçe daha da çok fakirleşmeğe mahkûmdur. Bu vaziyetten kurtulmak ve böyle bir mahkûmiyete düşmemek için İslam mabedinin tutması lazım

gelen tek yol muhtariyet, hatta istiklaldir ve bu sayede politikadan ve politikacılardan yakasını kurtarmaktır.(Başgil, 1991)

Türkiye’de 1970’lerden sonra dini referans alan partiler kurulmuş ve çeşitli tarihlerde Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmıştır. Laiklik adına yapılan İmam-Hatip okullarında ki üniversite giriş sınavında katsayı haksızlıkları, okullarda başörtü yasakları, silahlı kuvvetlerde irtica nedeniyle ordudan atılmalar gibi bir takım sebepler, halkta büyük tepki yaratmış ve bu tür haksızlıklar 2002 seçimlerinde kendisini Müslüman demokrat bir parti olarak tanıtan A.K.P.’nin büyük bir çoğunlukla iktidara gelmesinde etken olmuştur. 2008 yılında Yargıtay cumhuriyet başsavcılığı "Laikliğe aykırı fiillerin odağı haline geldiği" iddiasıyla Adalet ve Kalkınma Partisi'nin kapatılması istemiyle Anayasa Mahkemesi'nde dava açmıştır. AKP'nin laikliğe aykırı eylemlerin odağı haline geldiği tespitiyle Anayasa'nın 69. maddesinin 6. fıkrası 2008 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 101/b maddesi gereğince temelli kapatılması istemiyle dava açılmış ve bu davayla birlikte 61 kişinin siyasi hayattan yasaklanması istenilmiş ancak yapılan müzakereler sonucu anayasa mahkemesi AKP'nin kapatılmamasına karar vermiştir.

6.DİNE BAĞLI DEVLET SİSTEMİ

Toplum içindeki bütün hayat ve münasebetler uzaktan ve yakından, doğrudan ve dolaylı olarak dini kaide, kural ve kanunlara bağlanır ve dini bir nizam içinde hayat devam eder. Hukuk, ahlak, ilim, sanat, düşünce kanun bu dini usul ve esaslara göre ayarlanır. Memleket din adına idare edilmiş gibi görünür. Devlet ise dini müessese ve nizamın, düzenin hayatın yaşantısının muhafazası, devamı ve sürüp gitmesi için memur bir jandarma rolüne soyunur. Toplumun yalnız ruhani halini değil, cismani halini de kontrolü altına alır. Devlet, memlekette başka din, fikir, düşünce ve hareketlere karşı koyu bir taassuba ve zorbalığa başvurur. Geçmiş tarihimizdeki engizisyonlar, din ve mezhep kavgaları, Sünnilik, Alevilik, Katoliklik, Protestanlık mücadeleleri hep devlet kuvvetlerine arka veren, onları teşvik ve tahrik eden dini taassubun eserleridir. Bu sistemde telkinin, tatlı sözün ve kolaylaştırmanın yerini tahakküm, zorbalık ve zorlaştırma almıştır. Hak, haklının değil, kuvvetlinin olmuştur. Memurlaşan, üniforma, mevki, makam, para, şan, şöhret ve saltanat sevdasına kapılan din adamlarının gözünü hırs bürümüştür. Bu sistemde din adamlarının ilmi ve ahlaki kıymeti düşmüş ve gözlerini şahsi menfaat kaygıları sarmıştır. Bu tür din adamlarının sadakat ve feragat hisleri kaybolmuş ve onun yerini menfaat, devleti ele geçirme, devlete sızma, başka devletlere ajanlık yapma ve ihanet almıştır. Bir din için en büyük tehlike din adamlarının memurlaşması, kürk, saltanat, ikbal hırsına düşmesidir. Ne yazık ki ülkemizde de bu tür yapılanmalar olmuş ve 15 Temmuz hain FETÖ kalkışması yaşanmış, halkımızın ve devlet yöneticilerinin tehlikeyi fark ederek akıllı ve öngörülerini sebebiyle bertaraf edilmiştir.

Ebu Hanife ve Ebu Bekir El Razi gibi İslam alimleri, kendilerine teklif edilen devlet memuriyetini kabul etmemişlerdir. Hanefi mezhebinin sahibi, kurucusu İmam-ı azam Ebu Hanife, Abbasi halifelerinden El Mansur'un kendisine ısrarla teklif ettiği Kadı-ı kuzatlığı reddetmiş ve bu yüzden hapsolünüp dövülmüştür. Bunun sebebi, bu büyük İslam dâhisinin memurlaşıp saltanat sevdasına düşmekten korkması ve bu hususta din adamlarına örnek olmasıdır. (**Başgil , 1991**)

7.DEVLETE BAĞLI DİN SİSTEMİ

Günümüzde dine bağlı devlet sisteminin yerine artık çoğu yerde toplum için devlete bağlı din sistemi ikame edilmiştir. Bu sistemde laiklik adı altında dini kaide, kural ve kanunlar devlet hayatından çıkarılarak devlet ve din işleri birbirinden ayrılmıştır. Her ne kadar bu ayrılma hukuken olsa da dini müessese ve teşkilatın devlete karşı özerk bir vaziyet alması gerekirken maalesef bu yapı tamimiyle genelde devletin, özelde ise iktidardaki hükümetin kontrolü ve koltuğu altına alınarak diyanet işleri siyasete alet edilmiştir. Devletin dine bağlandığı sistemlerde siyasete ve idareye din adamları hâkim olurken, dinin devlete bağlandığı sistemlerde ise siyaset ve idare hükümet adamlarının eline geçmiş olur. Bu sistemde iktidarı elinde bulunduranlar dini hareket ve yaşantıyı ellerinde bulundurarak istedikleri gibi dine istikamet belirlerler. Dinin devlete bağlandığı sistemde Diyanetin özerkliği ve muhtariyetinden bahsedilemez. Dini teşkilat ve personel devlet kadrosu içine alınır.

Dine bağlı devlet sisteminde din adamları nasıl bir Sezar kesilirse, devlete bağlı din sisteminde de hükümet adamları ve her cins huydan politikacılar birer fuzuli din doktoru ve ehliyesiz reformcu rolü oynamağa kalkışırılar. (Başgil 1991)

8.DİN, DEVLET VE SİYASET ANALİZİ

Din bir inanç sistemidir. Allah'ın buyruklarından oluşan bir bütündür. İnanma ve tapınma şeklinde sosyal hayatta görülür. Bütün peygamberlerin temel görevleri hep aynıdır."Tevhid inancını (Allah'ın varlığı ve teklifi)", "Şirk'ten korumak (Allah'a eş koşmamak)", "Adaleti temin etmek", "Güzel ahlakı yaymak"tır. Siyaset ise yönetme sanatıdır. İlk çağlarda sofistler (gezgin hocalar), eski Yunanistan'da siyasete atılmak isteyen zengin çocuklarına " politika" ve "konuşma" sanatını öğretirlerdi. Siyasetin geçmişi çok eski yıllara dayanmaktadır. Din olgusu da insanın yaratılmışıyla beraber ortaya çıkmıştır. Modern toplumlarda siyaset insanı, devleti ve toplumu yönetme faaliyeti olarak değerlendirilmektedir. Siyasette her ne kadar toplumun dini değerleri de korunma altına alınmışsa da modern toplumlarda devlet yönetiminde laiklik esas alınmaktadır.

Laiklik, din ve devlet işlerinin birbirine karıştırılmamasıdır. Laiklikte esas olan din ve vicdan hürriyetidir. Bu hürriyetler devletler tarafından anayasada garanti altına alınmıştır. Devlet bütün inançlara eşit mesafededir. Dini değerleri siyasi arenanın dışında tutmak inançlara saygının gereğidir. Adil davranmak, dini ve vicdani görevdir. Yönetimde liyakat esas alınmalı, işin ehli olanlara yönetim kademesinde ve bürokraside görev verilmelidir. Din ve siyaset kurumunun birbirlerine müdahale etmesi veya üstünlük sağlamaya çalışması bürokraside ve yönetimde objektifliği zedeler.

Laiklik ve irtica etrafında şekillenen bir mücadele Cumhuriyet tarihi boyunca kesintisiz sürmüş, kuruluş yıllarından itibaren Cumhuriyet kendisini sürekli din temelli bir tehdit altında hissetmiştir. Bu tür tehditler çok partili demokrasiye geçişle birlikte siyasal söyleme hâkim olmaya başlamış, ilk dönemler Demokrat Parti (DP) ile Cumhuriyet'in kurucu elitlerinin partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) arasındaki mücadelenin temelini oluşturmuştur.1973 yılında ise CHP'sinin, Milli Selamet Partisi (MSP)'yle koalisyon kurmasıyla bir nebze de olsa laiklik söylemi geri plana atılmıştır. 1980 sonrasında ortaya çıkan siyasi tabloda Ana Vatan Partisi (ANAP) iktidarı ile

birlikte laiklik sorunu yeniden gündeme oturmuştur. Necmettin Erbakan liderliğindeki Milli Görüş hareketi Refah partisi (RP) 1994 seçimlerinden birinci parti çıkarak Türkiye siyasetinde ilk kez İslam referanslı bir partiyi sisteminin en büyük partisi haline gelmiştir. Seçmen tercihlerinde yükselen ve Refah- Yol (Refah Partisi ve Doğru Yol Partisi) hükümetinin kurulmasıyla Milli Selamet/Milli Görüş geleneği ülkede siyasal İslam'ın yeniden tehdit olarak algılanması sürecine hızlandırmıştır

Kurulan koalisyon hükümetinde büyük ortak olarak yer alan RP'nin icraatları süresince ülkede siyasi kutuplaşma ciddi şekilde artmıştır. Bu kutuplaşma sonunda ülke "28 Şubat" sürecine sürüklemiştir. Demokrasiye balans ayarı sözleri ile Sincan'da askeri tanklar yürütülmüştür. İrtica ile mücadele kapsamında "Batı Çalışma grubu" kurularak irtica ile mücadelenin bin yıl süreceği kamuoyuna açıklanmıştır. Refah partisi anayasa mahkemesince kapatılınca, "Milli Görüş" hareketi ikiye bölünerek, Saadet Partisi ve "yenilikçiler" diye adlandırılan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) kurulmuştur. AK Parti 2002 seçimlerinde tek başına iktidara gelmiştir. İslami temelli partilerden farklı olarak AKP, gerek programını gerekse politikalarını Türkiye'nin Batı ile bütünleşmesi üzerine kurgulamıştır. Kendisini "muhafazakâr demokrat" olarak tanımlayan AKP, İslami geleneklere bağlı kalarak muhafazakâr değerleri savunan bir parti görünümündedir.

Cumhuriyet tarihi boyunca Türkiye'de çok tartışılmış olan "İslam faktörü" ve bunun laik düzene karşı ciddi bir tehdit oluşturduğu savı 1999 yapılan bir çalışmada "halkın büyük çoğunluğunun dindar olduğunu, ancak bu dindarlığın farklı yaşam tarzlarını seçmiş kişilere karşı büyük bir hoşgörü içerdiğini, aynı zamanda Cumhuriyet reformlarına sahip çıktığını, bu reformların ülkeyi ileriye götürmüş olduğuna inanıldığını, Türkiye'de bir şeriat özlemi olmadığını, dinin siyasal projelere alet edilmesine sıcak bakılmadığını, bu bağlamda dini temellere dayalı partiler istenmediğini ve ne devletin dine ne de dinin devlete karışmasının hoş karşılanmadığını ortaya koymuştu".(Çarkoğlu 2006)

Türkiye'de dinsel temelli siyasetin ve din tandanslı aktörlerin siyasal ve toplumsal yaşamda aktif rol almaya başlamaları ilk başlarda siyasal sistemi tehdit algılamasına ve tartışmalarına yol açan durumlardan biri olmuştur. Toplumda din vurgulu siyasetin arttığını söyleyen bu kesimler argümanlarını daha çok din devleti isteyenlerin oranının arttığına dayandırmaktadırlar. Ancak çalışma kapsamında yürütülen alan araştırmasında elde edilen bulgular, konuyla ilgili daha önce yapılan diğer alan araştırmalarıyla karşılaştırıldığında din devleti isteyenlerin oranında herhangi bir artış olmadığını göstermektedir. Çalışmanın bulgularında, dinsel temelli bir düzen kurulması isteği ve dinsel inançlarını ideolojik temele dayandıranların gittikçe artan değil, aksine gittikçe azalan bir eğilim gösterdikleri ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla toplumda ve siyasal alanda dinsel kimliklerini önceleyenlerin görünürlüğünün artması, siyasal sistemi tehdit edici bir unsur olarak gözükmemektedir. Bu durum demokratik sistem içinde dinsel taleplerin temsil mekanizmalarına yansıtılmaya çalışılması olarak düşünülebilir. Bundan hareketle din-siyaset ilişkileri bağlamında değerlendirildiğinde uygulamada birtakım problemler yaşansa da siyasal sistemin meşruiyetine ve rejime olan destek yüksek gözükmemektedir ki, bu da siyasal rejim üzerinde güçlü bir konsensüsün olduğunu kanıtlamaktadır.(Turan, 2015)

Bundan hareketle din, bir ülkenin az gelişmiş bölgelerinde geleneksel güç ilişkilerini pekiştirirken, daha gelişmiş bölgelerde ise bir protesto biçimi olarak işlev görür (Yücekök, 1997).Din toplumun bir fonksiyonudur ve toplumun kendi kendini doğrulaması, sorgulaması ya da yadsıması fonksiyonunu ifade etmektedir. Din, bir yandan bütünleştirici güçlerin en kuvvetlisidir, diğer yandan toplumsal çözülmeye yol açan ve toplumu yeni bir temel üzerinde bütünleştirmeyi amaçlayan bir güçtür (Vergin, 2000).

Din ve siyaset ilişkisi, insanın tarihsel serüveniyle birlikte ortaya çıkan ve uzun bir süre içinde değişik boyutlar kazanan bir olgudur. Çünkü din, doğası gereği toplumun bütün katmanlarında, toplumun oluşturduğu bütün kurumsal yapılarda kendini bir şekilde hissettiren bir olgudur. Böyle olunca siyaset ve idare alanlarını ve bu alanda gerçekleşen faaliyetleri ve ilişkileri dinden bağımsız bir olgu olarak görmek ve değerlendirmek pek mümkün değildir. Din ile ilişkisi görmezlikten gelinerek yapılan siyasal ilişkiler yetersizdir (Okumuş, 2003).

Hazreti Muhammed sadece bir cemaat yaratmakla kalmamış; aynı zamanda bir yönetim biçimi, bir toplum ve devlet düzeni kurmuş; bir hükümdarın yapmakla yükümlü olduğu her şeyi yapmıştır. İslam'ın başından beri din ve devlet, bir bütün olarak algılanmıştır. Müslümanların belleğinde, kutsal metinlerde ve tarihçelerde bu iki kavram aynıdır. Diğer iki dine kıyasla, inanç ve iktidar arasındaki bu yakın ilişki, İslam için karakteristik özellik olarak süregelmiştir. Müslümanlar için devlet ilahi adaletin buyurduğu bir gerekliliktir ve Tanrı inancını savunup yaymaya ve kurallarını uygulamaya yarar. İslam'da din, kimliğin esası olarak algılandığından, dini kimlik, devlete bağlılık anlamına da gelir ve yönetime sadakat talebini de oluşturur. Çoğu Müslüman toplumda kişinin sadakati veya sadakatsizliği, genelde din üzerinden ölçülür.

Türkiye toplumunda ilk dönem Cumhuriyet'in yetiştireceği vatandaş profili hem dindarlığın hem de modernliğin kuşatması altındaydı. Çünkü izlenen lâiklik stratejisi, modernleşme sürecinde dini ve dindarlığı negatif anlamda ele almaktaydı. Mardin'in belirttiği gibi Türkiye'de din araştırmaları lâiklik ve lâikleşme çerçevesinde şekillenmektedir. Siyaset bilimciler, sosyologlar ve ideologlar, ürettikleri teorilerini, tartışmalarını bu konu üzerinden ortaya koymaktadırlar. Bu tartışmalar dinin Türk modernleşmesi içindeki konumunun sancılı olduğunu göstermektedir. (Mardin, 1992).

Şerif Mardin, Türkiye'de din sosyolojisi alanında farklı ve aktif bir yaklaşımı temsil etmektedir. Mardin'e göre din, toplumsal pratiktir. Dinin kaynağı ve yaşanırılığı toplumsaldır. Din, sosyal yaşam içinde değerlerin ortak noktasını oluşturan toplumsal bir olaydır. Bu bağlamda dinin toplumsal hayattaki rolü, din sosyolojisi için çıkış noktası olmaktadır. Şerif Mardin sosyolojik haritasında İslam'ın sorunlarını tartışmak yerine, din bağlamında Türk modernleşmesini tartışmıştır. Türk toplumunun temel sorunları dinden soyutlanarak düşünülmemelidir. Mardin bu çerçevede modernleşmeyi bile dinden soyutlayarak açıklamamıştır (Mardin, 1994).

Türkiye'de din sorunlarının önemli bir kısmı, siyasal sistemle bağlantılı olarak ele alınmaktadır. Mardin'e göre, siyasal sistemin İslam'la ilgili projesi Müslümanın siyasal sistem uyrukları kılınması değil, bir birey ve cemaat olarak harekete geçirilip kamuya açılması ve böylece modernleşmenin sağlanmasıydı (Mardin, 1993).

Devlet; birlikte yaşamak zorunda olan insanoğlunun, toplumsal yaşamı devam ettirebilmesi için, ihtiyaç nedeniyle ortaya çıkmış bir araçtır. Canlı ve irade sahibi bir varlık olmayan, elle tutulmayan ve gözle görülmeyen soyut bir varlık olan ve yönetenlere ve idare edenlere göre şekil alan devlet, bir araç olarak görülmektedir. Bu araç iyilerin ve ehliyetli olanların elinde çok iyi, kötülerin ve tecrübesizlerin elinde ise çok kötü yönetilmektedir. Devleti yönetenler ve idare edenler kendi görüş ve inançlarını devlete yansıtmakta, devlet de idarecilerin inançlarına, fikirlerine ve ideolojilerine göre şekillenip, isimlendirilmektedir. Devletten bir dine mensup bir birey gibi bir davranış beklenmemelidir. Dinin muhatabı devlet değil, insandır. Devlet sadece toplumun ve kendisini kullananların inanç ve düşüncelerine göre şekillenen, ortak yaşama kuralları ve bireysel hak ve özgürlüklerin koruyucusudur. Anayasa ve yasalardan oluşan ortak yaşama kuralları nasıl belirlenirse devlet de ona göre şekillenmiş ve yönetilmiş olur.

Siyaset bilimciler, bir toplumda düzeninin sağlanması için, dini inancı olsun veya olmasın, Müslüman, Hıristiyan, Yahudi olsun veya diğer herhangi bir dinden olsun, ırkı, rengi, dili ne olursa olsun bir yönetime gerek olduğunu kabul ederler. Ancak yönetimin şekli ve nitelikleri anayasal veya diktatörlük, cumhuriyet veya bolşeviklik şeklinde değişiklik arz etmektedir. Bununla birlikte siyaset bilimciler bunlardan herhangi birinin diğerlerine tercih edilmesi konusunda farklı fikirlere sahiptirler. Bununla birlikte, siyaset bilimciler veya diğerleri arasında ümmetin mutlaka bu yönetimlerden herhangi biri ile idare edilmesinin gerekli olduğunu söyleyen hiçbir kimseyi bilmiyoruz. Onların bu görüşlerin aleyhinde başka delillerinin olması muhtemeldir ki, bunlara burada yer vermeye gerek görmüyorum. Biz de bu esası kabul ediyor ve insanların anarşi içerisinde yaşayamayacağı ilkesini doğruluyoruz. Daha önce işaret ettiğimiz hutbesinde Ebu Bekr "bu dinin kendisine dayandığı birisi lazım" derken, belki de buna işaret etmiştir.(Abdurrâzık, 1972).

Hristiyanlıkta Tanrı ve hükümdar, iki ayrı otorite; kiliseyle devlet, farklı kurallara göre işleyen iki ayrı kurumdur. Kavramsal olarak en başından beri ayrı kurumlardır. İslam'da ise, moderniteye kadar böyle bir ayırım görmeyiz. Bu zaten anlamsız da olurdu. Çünkü, İslam açısından ikisi ayrılmaz bir bütündür; ve hükümdar, Tanrı'nın kurallarını yeryüzünde uygulayan kişidir. Hristiyan aleminde bu ikisi bazen birlik, bazen çatışma içinde, ancak hep ayrı kurumlar halinde varlıklarını sürdürdürmüştür (Lewis, 2010).

9.SONUÇ VE ÖNERİLER

Ülkemizde kimliklerin özgüven kazandığı, çoğulculuğun, katılımcılığın vazgeçilmez bir vatandaşlık hakkı olduğuna inanılmalıdır. Türkiye toplumunun dini ve dindarlığı nasıl algıladığı, inanç ile değerler arasında nasıl bağlar kurduğu muhakkak ki günümüzün demokratik ihtiyaçları açısından hayati önem taşımaktadır. Kendimizi tanımalı önyargılarımızla yüzleşmeli ve bize benzemeyen hayat tarzlarını anlamalı, farklı inançları kabul etmeliyiz. Farklılıkların bir zenginlik olduğunun kabul edildiği bir yerde toplumsal barışında kendiliğinden geleceği kabul edilmelidir.

Diyanet işleri başkanlığını yeniden tanzim edip teşkilatlandırmak ve çağın şartlarına ve dünyadaki gelişmelere paralel olarak yeni bir misyon yükleyerek ve yeni teşkilatı devletten ayırıp en azından ülkemizdeki bazı özerk kuruluşlara benzeyen kuruluş haline getirmek lazımdır Diyanetin özerk bir kuruluş haline getirilmesi hem

diyanet için hem de devletimiz için faydalar vardır. Bu vesileyle diyanet işleri ve dini müesseseler, hükümetin, yani politikanın baskısından ve denetiminden kurtulacak kendine yeten, kendi kaderine hâkim bir yapı ve mekanizma haline gelecektir. Devletin faydası ise, bu sayede devletin laiklik ilkesi normal ve olması gereken manasını bulacak ve bu ilke bugün olduğu gibi yarında mantıksız, gereksiz ve boş tartışmalardan uzaklaşıp toplumun kamplaşmasına ve gereksiz meşgul edilmesine engel olacaktır.

Bugün mademki devlet laiktir, o halde din ve devlet işleri birbirinden ayrılmalı, biri diyanet, diğeri ise siyaset sahasında kalarak görevlerini yapması lazımdır. Gelişmiş ülkelerde ilmi ve dini teşkilatlar özerk yapıya kavuşturularak siyasetten tamamen ayrılarak özerk bir yapıya kavuşturulmuştur. Diyanet işlerinin yalnız ilmi ve idari değil, mali bakımından da özerk olması gerekmektedir.

Tüm demokratik ülkelerde, yasal olarak laik olmasa da, din ve devlet işlerinin ayrılma ilkesi benimsenmiştir. Din de demokrasi gibi, pek çok anlama gelebilecek ve farklı şekilde yorumlanabilecek ve çeşitli anlam yüklenerek bir kavramdır. Türkiye, şimdiye kadar laik bir sisteme sahip olmuştur. Bu yönde ilk yasal adım, 1928'de Anayasadan "Türk devletinin dini İslam'dır" maddesinin çıkartılmasıyla atılmıştır. Bunu, diğer din ve şeriat referanslı maddelerin değiştirilmesi izlemiştir. İkinci adım, 1937'de Anayasaya, Türk devletinin özellikleri olarak cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, laiklik ve inkılapçılık ilkelerinin eklenmesidir. Laiklik ilkesi, daha açık ifade etmek gerekirse din ve devletin ayrılması, anayasal değişikliklerle sağlanmıştır. Türkiye'de önceleri dinsizlik olarak yanlış anlaşılan laikliğin genel manada tarifi yapılmasına rağmen, uygulamada birçok yanlış anlamalarla karşılaşmış ve tartışmalar bir türlü bitirilememiştir. İrtica, sanki laikliğin karşıtı gibi sunulmuş, devlet ve halk nezdinde böyle bir algı oluşturularak tartışmayı asıl mecrasından uzaklaştırmıştır.

Üç büyük din ve bu dinin uygulayıcısı peygamberler Ortadoğu'da doğmuştur ve aralarındaki politik farklar, kutsal kitaplarda net bir şekilde ifade edilmiştir. Hazreti Muhammed sadece bir cemaat yaratmakla kalmamış; aynı zamanda bir yönetim biçimi, bir toplum ve devlet düzeni kurmuş; bir hükümdarın yapmakla yükümlü olduğu her şeyi yapmıştır. İslam'ın başından beri din ve devlet, bir bütün olarak algılanmıştır ve uygulanmıştır. Müslümanların belleğinde, kutsal metinlerde ve tarihçelerde din ve devlet kavramı hemen hemen aynıdır. Sadece uygulamada bu iki kavram birbirini etkilemeye, birbirlerinin üzerinde üstünlük sağlamaya çalışarak yanlış uygulamalara ve anlamalara sebep olmuştur. İnanç ve iktidar arasında yakın bir ilişki vardır. Hristiyanlıkta, dünyevi olanla ruhani olanın, başından beri ayrı tutulmasına rağmen, İslam dünyasında insan faaliyetlerini düzenleyen, kuralları tanzim eden dinle siyaseti ve dinle devleti birbirinden ayırmak mümkün olmamıştır.

Kur'an ve Sünnet'te siyasete ve yönetime ilişkin atıflar bulunmadığına göre, günümüzde de insanlar siyaseti çağın şartlarına ve ihtiyaçlarına göre yapmaları gerekmektedir. Yöneticiler, yönettiği insanları Tanrıdan aldıkları bir güçle değil, millettten alınan yetkiyle, seçimle, demokratik kurallarla yönetmelidir. Hulefâ-i Râşidin (Hz. Ebûbekr, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali) dönemindeki yönetim anlayışı da böyle olmuştur. Halife ise yeryüzünde Allah adına iş gören yönetici değil, Hz. Peygamber'in dünyevi otoritesini devam ettirecek, ümmet adına iş gören kimse olarak anlaşılmalıdır.

13. yüzyıla kadar Batı'da evlilik, miras, ölüm, kadastro, vergi, eğitim, doğum gibi işlemler, kilise tarafından yapıldığı için devlet, kilisenin içinde yer alıyordu. Laiklikle devlet, kiliseden ayrılarak bağımsızlığını kazanmıştır. Osmanlı'da Şeyh'ül İslamlık, Türkiye cumhuriyetinde ise Diyanet İşleri Başkanlığı devlete bağlı olduğu için böylesi bir yapı Türkiye'de hiçbir zaman olmamıştır. Atatürk, Türkiye'de akla dayalı bir din anlayışını yerleştirebilmek için din işlerine müdahale ederek Kur'an'ı ve Sahih-i Buhari'yi Türkçe 'ye çevirtmiştir.

Emperyalizm, Türkiye'nin ekonomisine, siyasetine ve dini dâhil her şeyine müdahale etmektedir. İrtica, laiklik, başörtü, imam-hatip gibi yapay gündemlerle halkın meşgul edilmemesi gerekmektedir. Bu tartışmaların Türkiye'nin gündeminden çıkarılması lazımdır. Nüfusunun kahir ekseriyatı Müslüman olan bir ülkede bu tartışmaların sonlandırılması, devletin bütün inanç sistemlerine ön yargısız yaklaşması ve bireysel hak ve özgürlüklerin, din ve vicdan hürriyetinin anayasal güvence altına alınması lazımdır.

Hiçbir devlet, kendisinin din kurumu tarafından yok edilmesine izin veremez. Demokratik ve gelişmiş devletler din adamlarının devlete zarar verecek eylemlerden, hareketlerden ve yapılanmalardan, örgütlenmelerden kaçınması istemiştir.

Sonuç olarak din kurumunun siyasete ve siyaset kurumunun ise dine saygı göstererek birbirlerinin işlerine müdahil olmaması gerekmektedir. Böylece hem siyasi iktidarın dini meselelere karışması, hem de dini zümrenin, devletin siyasi iktidarını kendi amaçları uğruna kullanması engellenmiş olur. İslam'ın temel ilkeleri ışığında güncel problemlerle ilgili her türlü yorum yapılabilmesi, müslümanların, İslam devleti için değil, müslümanca yaşayabilecekleri bir devlet gerekmektedir. Bunu yaparken de karşı fikirde olanlara düşmanca değil hiç kimseyi ötekileştirmeden onları anlayarak, farklılıkları zenginlik kabul ederek bir siyaset anlayışı ortaya koymak gerekir. Bütün bunlara rağmen Türkiye, modernleşme, laikleşme, dinin devlet işlerinden ayrılması ve denetlenmesi, dinin kamusal ve siyasi hayattan ayrı tutulması sebebiyle İslam dünyasındaki devletlerin yönetim şekli olarak örnek alabileceği bir model ülkedir.

KAYNAKLAR

ABDURRÂZİK, Ali. İslam'da Yönetimin Temelleri el-Müessesetu'l-Arabiyye li'd-Dırâsât'i ve'n-Neşer, Beyrut 1972, s.24

AKBULUT, Ahmet "Kur'an-ı Kerim Açısından Egemenlik Meselesi", İslami Araştırmalar Dergisi, 1995, C. 8, S. 3-4, s. 151

ALTINDAL, Aytunç. Laiklik: Enigmaya Dönüşen Paradigma, İstanbul, Anahtar Kitaplar,1994

Atatürk'ün söylev ve demeçleri, Atatürk araştırma merkezi yayınları Ankara 1989 C.II, s.94

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri. Atatürk araştırma merkezi yayınları Ankara 1989, C.3, s.93

- ATAY, Hüseyin. Memleketimizde İlim ve Din Anlayışı Üzerine, A.Ü. İ. F. Dergisi, XVII,1971,91
- AUGUSTİNUS, Saint, "Tanrı Devletinden Seçmeler", (Çeviren: Mete TunçayJ, Batı Siyasal Düşünüşünden Seçmeler, İstanbul, 1973, Cilt: 1, s. 381-382
- AYDOĞAN, Metin. Türkiye Üzerine Notlar, İzmir, Umay Yayınları, 2006.
- BULUT, Arslan. "Atatürk'ün Kur'an Tefsiri İçin 7 Şartı Vardı", Yeniçağ Gazetesi,5.11.2008.
- BAŞGİL Ali Fuat , Din ve Laiklik, yağmur Yayınları, İstanbul. 1991, s.219
- BAŞKAYA, Fikret.Yediyüz, Osmanlı Beyliğinden 28 Şubata Bir Devlet Geleneğinin Anatomisi, Ankara, Ütopya Yayınları, 1999
- ÇARKOĞLU Ali – Binnaz Toprak Değişen Türkiye'de Din, Toplum Ve Siyaset Tesev Yayınları Kasım 2006, s.16
- DAVER, Siyaset, s. 41; Neşet Toku, John Locke ve Siyaset Felsefesi, Liberte yay., Ankara, Mart, 2003, s. 52-
- DEMİR, Hasan. "Türkiye'yi Hıristiyan Yapamadan Öldü", Yeniçağ Gazetesi, 7.4.2005.
- ERBAKAN, Necmettin."Açış Konuşması",II.Avrasya İslam Şurası, Ankara, Diyanet Vakfı, 1984.)
- ERGİN, Osman. Türk Maarif Tarihi, cilt: 5, İstanbul, 1977.
- ERGÜN, Mustafa. Atatürk Devri Türk Eğitimi, Ankara, A.Ü. DTCF, 1982.
- EROL Turan, Metehan Temizel, Din Ve Siyaset İlişkisi Bağlamında Oy Verme Davranışı: Niğde Bölgesinde Bir Araştırma Kastamonu Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Nisan 2015, Sayı:7
- ERTUĞRUL, N. İltar. Cumhuriyet Tarihi El Kitabı, Ankara, O.D.T.Ü. Geliştirme Vakfı Vakfı Yayıncılık ve İletişim A.Ş. 2008.
- Esat ÇAM, Siyaset Bilimine Giriş, Der yay., İstanbul, 2000, s. 11; Hüseyin Atay ve arkadaşları, Arapça-Türkçe Büyük Lügat, Hilal Mat., Ankara, C. 1-2, s. 1055; Mustafa Nihat Özön, Büyük Osmanlıca-Türkçe Sözlük, İstanbul, İnkılap Kit., Ekim, 1959, s. 648; Abdullah Yeğın ve arkadaşları, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lügat, Türdav, İstanbul, Aralık, 1978, C. 2, s. 1372
- FIĞLALI, E.Ruhi. "Din Kültürü ve Ahlak Öğretimi", Tercüman Milli Eğitim sempozyumu, 20- 22 Ocak 1984,102-103.
- FULLER, E. Graham. Yeni Türkiye Cumhuriyeti: Yükselen Bölgesel Aktör, Çeviren Mustafa Acar, İstanbul, Timaş Yayınları, 2009.
- Genel Kurmay Başkanlığı, Atatürkçülük, Milli Eğitim Basımevi İstanbul, 1997, s.111
- HEGEL, G.W. F., Tarihte Akıl, İstanbul, 2003, s. 155; Hegel, G.W. F. , Tarih Felsefesi. İstanbul, 2006, s.36-37; Davutoğlu, Devlet, s. 235

HOBBS, Thomas, "Leviathan'dan Seçme Parçalar", (Çeviren: Mete Tunçay), Batıda Siyasal Düşünceler Tarihi II. İstanbul, 2002, 209-214; Gözler, Kemal, Devletin Genel Teorisi, Bursa, 2009, s. 38

IRA M. Lapidus , İslam Toplamları tarihi 2003, C. 1, s. 30-31

İbn-i Hammad el-Cevheri, es-Sihah, tah. Ahmed Abdulgafur Attar, Daru'l-Kitabi'l-Arabi, Mısır,1987, C. 5, s. 2118; İbn-i Manzur, Lisanu'l-Arab, Dar-u Sadır-Dar-u Beyrut, Beyrut, 1956, C. 13, s. 167-170; Ebu Mansur el-Ezheri, Tehzibu'l-Lüga, tah. Yakup Abdunnebi, Daru'l-Masdariye, Kahire, C. 14, s. 181-182;

İLHAN, Attila İle Söyleşi. Selami Çalışkan, Milli Gazete, 2.6.2005

İLHAN, Attila."Batı Kültürünü Savunmak İlericilik Sayılmıştır", Tercüman Gazetesi, 22.7.1984

JASCHAKE, Gotthard. Yeni Türkiye'de İslamlık, Cev: Hayrullah Örs, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1972).

KAFESOĞLU, İbrahim. Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri, İstanbul, 1970

LEWIS, Bernard. İnanç ve İktidar: Ortadoğu'da Din ve Siyaset Oxford University Press yayınları 2010, s.7.

LEWIS, Bernard. Modern Türkiye'nin Doğuşu, Cev: Metin Kıratlı, Ankara, T.T.K. Yayını, 1984.

MARX, Karl ve Engels, Friedrich, Collected Works. London, 1976, s. 486; Kapani, Münci, Politika Bilimine Giriş, 23. Basım, Ankara, 2009, s. 36.

MARDİN, Şerif. Din ve İdeoloji: Toplu Eserleri.5.Baskı,İletişim Yayınları, İstanbul, 1992, s. 81

MARDİN, Şerif. (1994). "2000'e Doğru Kültür ve Din", Türkiye'de Din ve Siyaset, Makaleler 3, İletişim Yayınları, İstanbul.1994, s.29

MARDİN, Şerif. (1993). "Türk Tarihinde Nakşibendi Tarikatı", çev. Özden Arıkan, Çağdaş Türkiye'de İslam, Richard Tapper (der.), Sarmal Yayınları, İstanbul.1993, s.164

ELİADE, Mircea The Encyclopedia of Religion, Macmillan Publishing Company, New York, 1987, C. 2, s. 408

Nahl,16/90;Sad,38/26;Nisa, 4/58;Şura,42/15; Maide,5/8-42; Mümtehine, 60/8; Araf,7/29-181.

OKUMUŞ, Ejder. Meşruiyet Ekseninde Din ve Devlet. İstanbul: Pınar Yayınları. 2003, s.130

OSMAN Pazarlı Sosyoloji Lise 3 Remzi Kitap evi İstanbul 1979, s.63

ÖZÖN, Mustafa Nihat, Büyük Osmanlıca-Türkçe Sözlük, İnkılap Kit. İstanbul, Ekim, 1959.

POLAT, Ferihan. Din Siyaset Seçmen. Konya: Çizgi Kitabevi.2010, s.43

POYRAZ, Ergün. Kanla Abdest Alanlar, İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2003.

PLATON, Devlet, (Çeviren: Sabahattin Eyüboğlu, Platon, Devlet, İstanbul, 1980, s. 102.

REŞAT Genç, “Önsöz”, Atatürk Düşüncesinde Din ve laiklik, XVII; Halifeliğin kaldırılmasıyla ilgili yasanın TBMM'deki konuşmalar. Türkiye'yi laikleştiren yasalar, Atatürk araştırma merkezi yayınları, Ankara, 1998, s.34.

ROUSSEAU, J.J.Toplum Sözleşmesi, (Çeviren: Alpagut Erenulu). Ankara, 1996, s. 46 vd.

SARIKOYUNCU, Ali Atatürk din ve din adamları,Türkiye Diyanet Vak. Yayın. Ankara 2007, s.60

Şura, 42/38; Ali İmran, 3/159; Mümtehine, 60/8-12; Fetih, 48/10; Malde,5/8; Enam, 6/152; Nahl, 16/90; Nisa, 4/58-59; Necm, 53/39; Müddesir, 74/38

TANYU, Hikmet. “Türkiye’de İslami Neşriyatın Durumu”, Türk Yurdu,1959- s.60.

TAŞÇIOĞLU, Ö. Lütfi. A.B.D.’nin Küreselleştirme Politikaları, Ortadoğu’da Türkiye’ye Biçilen Rol,Ankara, Nobel Yayın dağıtım, 2009.

TİMUR, Taner. Osmanlı Toplum Düzeni, Ankara, İmge Yayınları, 1994.

Teymiyye, İbn, es-Siyasetü’ş Şer’iyye, (Çeviren: Vecdi Akyüz), 2. Baskı, İstanbul, 1999; Mev-dudi, ‘İslam’da Siyaset Anlayışı”, İslam’ın Bugünkü Meşeleri, (Çeviren: Erol Güngör), İstanbul, 1981, ss. 280-302;

VERGİN, Nur .Din, Toplum ve Siyasal Sistem. İstanbul: Bağlam Yayınları. 2000, s.15
www. anlamilugat.com.10.11.2018

WEBER, Max, Toplumsal Ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı, (Çeviren: Özer Ozankaya), Ankara, 1995, s. 93-94

WILLIAM Ebenstein, Siyasi Düşüncenin Büyük Düşünürleri, çev. İsmet Özel, Şule yay., İstanbul, 1996, s. 137 v.d.; Machiavelli, Hükümdar, çev. Bağdatlı, Selahattin., Sosyal yay. İstanbul, 1992; Ayrıca bkz. Bülent Daver, Siyaset Bilimine Giriş, s. 20

YAKIT, İsmail. “İskilipli Atıf hoca Şapkadan Dolayı mı Asıldı? Yoksa...”, S.D.Ü. Uluslararası Türkiye Cumhuriyeti Sempozyumu, Isparta, 2008, s. 757-763.

YILDIRIM, Mustafa, Ortağın Çocukları, Ankara, Ulusdağı Yayınları, 2010

YÜCEKÖK, Ahmet N. Dinin Siyasallaşması: Din-Devlet İlişkilerinde Türkiye Deneyimi. İstanbul: Alfa Yayınları. 1997.s.42

YÜCEKÖK, Ahmet. “Türkiye’de Örgütlenmiş Dinin Sosyo-ekonomik Tabanı”, A.Ü. S.B.F. Dergisi, 26(2), 1971, s.301-306

1982 anayasası